

ЕКОНОМІКА

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

*Ковальчук Т. Т., Петришина Н. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ВИЗНАЧАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовані особливості політики суспільного розвитку України. Актуальними, тобто найбільш важливими засадами політики суспільного розвитку, визначені національна ідея і національні інтереси. Авторами доведено, що головною економічною опорою української держави є природні багатства і географічне положення. Досліджено, що в Україні існує невідповідність індустріально-промислового, аграрно-продуктивного і кваліфікаційно-освітнього рівнів трудових ресурсів.

Ключові слова: економічна політика, державна політика, розвиток національного господарства, актуальності, національна ідея, національні інтереси, природні багатства, купівельна спроможність населення.

Постановка проблеми. Після проголошення незалежності. Україна пережила, щонайменше, дві кардинальні (трансформаційні) ломки: перша – відхід від “радянської республіки” та перехід до статусу незалежної держави; друга – це перехід від авторитарно-планової економіки на основі тотальної державної власності до статусу ринкової системи, в якій економічна роль і функції держави принципово інші. І перша, і друга кардинальні трансформаційні зміни привели до єдиного знаменника – утвердження держави як суспільного інституту, що всіляко сприяє організації, узгодженню, координації та розвитку продуктивних сил, появі у національному господарстві системи ринкових відносин, на базі яких реалізується розмаїття потреб та економічних інтересів суспільства, ключове місце серед яких займає політика суспільного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Постійний та глибокий інтерес до проблем державотворення і економічного розвитку держави демонстрували як класики економічної думки (зокрема, Дж. Б'юкенен, А. Сміт, Р. Солоу, К. Маркс, Ф. Енгельс, Дж. М. Кейнс, Р. Харрод, П. Семюелсон, Дж. Гелбрейт, М. Фрідмен, Дж. Стігліц та ін.), так і сучасні науковці. Серйозну увагу проблемам економічного розвитку держави приділяють такі російські та українські вчені-економісти, як Б. Данилишин, М. Долішній, П. Єщенко, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, Я. Жаліло,

Т. Ковальчук, І. Малий, С. Мочерний, В. Мунтіян, Ю. Пахомов, В. Черняк, М. Чечетов, А. Чухно, та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Економічний аналіз показав брак (недостатність) теоретичних концепцій, які могли б бути основою наукової розробки державної політики на етапі ринкових трансформацій. Зокрема, відсутні концептуальні засади розвитку національного господарства.

Метою даної статті є визначення необхідності наукової переоцінки державної політики і утвердження політики розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з важливих передумов стабільності суспільства, що дозволяє ефективно функціонувати в умовах різних впливів, зберігаючи при цьому свою структуру і здатність контролювати процес суспільних змін, є економічна політика [5, 76], важливим завданням якої є активна участь держави, що є атрибутом соціально орієнтованої ринкової економіки. В цих умовах, стратегічними завданнями економіки України є утвердження України як конкурентоспроможної високотехнологічної держави, здійснення прогресивних структурних перетворень в економіці, поглиблення її європейської інтегрованості, удосконалення ринкових інститутів, формування сильної держави та активізація її функцій.

Нормативним підґрунтям подальшого економічного розвитку України вважають “Стратегію інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів”, головна мета якої полягає у визначенні, обґрунтуванні і створенні механізмів реалізації нової державної інноваційно-інвестиційної політики стосовно здійснення узгоджених змін в усіх ланках національної інноваційної системи, спрямованих на кардинальне зростання впливу на економічний і соціальний розвиток країни шляхом створення відповідних привабливих внутрішніх умов і підвищення стійкості вітчизняної економіки до тиску зовнішніх умов, що обумовлені глобалізацією і неолібералізацією економічного життя.

Для забезпечення сталого розвитку економіки, зростання продуктивності праці, віддачі від використання наявних природних ресурсів і людського потенціалу, конкурентоспроможності вітчизняної продукції і покращання на цій основі рівня і якості життя українського народу необхідно домогтися переміщення України за комплексним індикатором інноваційного розвитку, що визначається за Європейським інноваційним табло, з групи “країни, які наздоганяють”, мінімум до групи країн “помірні інноватори”, а за кращих умов – до групи країн “послідовників” [2, с. 175]. Однак все це повинно відбуватись у взаємозв’язку з актуалітетами політики розвитку національної економіки.

Актуалітетами, тобто найбільш вагомими, визначальними засадами політики суспільного розвитку є:

- національна ідея, розкривається через зміст, форму і зв’язок таких понять, як народ, громадянське суспільство, нація, держава [1, 544];

- національні інтереси – усвідомлені національні потреби політично – організованого народу і механізм реалізації національної ідеї [1, 544].

Слід визнати, що Україна і досі не має власної, цілісної та послідовної політики розвитку національної економіки, яка б формувалася й базувалася саме на цих засадах. Можливо, це можна пояснити століттями відсутності власної державності.

Жодне суспільство не може жити і тим більше розвиватися без власної національної ідеї та виваженої концепції розвитку кожної із сфер свого буття. Економіка

України має будуватися на власній концепції соціально-економічного розвитку, яка враховує світові досягнення ринково-демократичного напрямку і водночас спирається на віками сформовані в українському суспільстві ментальні і соціальні особливості.

Ментальність українців як народу, чиє коріння живиться плодами землеробської праці, є ринково-демократичною за своєю природою. Землероб не має потреби у владі для забезпечення свого добробуту чи простого виживання – це влада має потребу у підтримці з боку землероба.

З моменту отримання державної незалежності Україна остаточно і безповоротно визначилася як держава ринково-демократичного спрямування. На сьогоднішній день ми вже не є “уламком соціалізму”. Нехай деякі параметри суспільного життя поступаються досягненням соціалістичної епохи, але в Україні нема ні політичних сил, ні економічних можливостей, здатних повернути її до попереднього стану. Скільки б не проявлялося в Україні рецидивів і окремих ознак психології державного патерналізму, авторитарного бюрократизму, будь-яких інших проявів адміністративно-командної системи - відхід від неї безповоротний.

Варто зважити, що з народної пам'яті назавжди зникли поняття черг, товарних дефіцитів, політичного одностайства тощо. Кожен з українських громадян непомітно для себе, але остаточно перестав належати державі як об'єкт власності і став суб'єктом економічних та всіх інших суспільних відносин. Якби це досягнення було єдиним, то воно все одно переважило б усі інші недоліки.

Коли держава водночас, як Україна в 1991 році, стає суверенною і незалежною, то після першого відчуття ейфорії на неї каменепадом звалюється тягар самостійного прийняття життєво важливих рішень. Досвід розвитку вже більш як вісімнадцяти років державної незалежності показав, що Україну можна віднести до держав, які при визначенні стратегічних напрямків свого розвитку недостатньо спиралася на власний інтелектуальний потенціал, зате старанно і нерідко на шкоду власним інтересам дослухалися сторонніх рекомендацій.

З одного боку, Україна має сумний досвід повністю дотрималася всіх вимог та рекомендацій, що їй нав'язували через Меморандуми МВФ та Світового банку. Не в останню чергу через це ми стали експортером дешевої робочої сили та примітивної сировини з малою доданою вартістю: насіння соняшника, шкір великої рогатої худоби, глинозему, титану, марганцю, цирконію, урану, первинного чорного металу і т.д.

З іншого боку, Україна розглядається як ринок збуту кінцевого продукту розвинених країн - неліквідного споживчого товару, який втратив привабливість в очах західного споживача, бо застарів морально чи перебрав термін використання. Значною мірою це і вдалося, однак ще зберігається реальна можливість звернути з цього згубного напрямку.

Не можна надіятися на те, що зовнішні поради і допомоги виведуть Україну на один рівень із розвинутим світом. Надто багато фактів говорить про те, що кінцева мета системи перетворень, на які нас пробували зіштовхнути зарубіжні консультанти – перетворити Україну на відсталу державу африканського чи латиноамериканського типу.

Однак пояснити – не означає виправдати. Реальна незалежність України відбудеться лише тоді, коли наша керівна й політична верхівка, врешті-решт, почне жити за законами. Для цього мало, хоча й важливо, привести українське законодавство у відповідність до європейських правових норм. Більш важливо запровадити такий правовий режим, де здійснюється диктатура законів та справедливого судочинства.

На наше переконання, термін “диктатура” – це рівність усіх перед законом, найбільш ефективний інструмент (правовий режим) для очищення державних установ від корупційної верхівки. Диктатура – не тиранія і не деспотія, а особливі повноваження глави держави, якщо закони не справляються з корупцією, хабарництвом, розкраданням національних багатств тощо. Для того, щоби стати справді цивілізованою державою, Україні потрібна не декларація намірів, а європейський рівень політичного і економічного розвитку, котрий дозволить їй інтегруватися в Європу як рівноправному партнеру.

Головною економічною опорою української держави є природні багатства, географічне розміщення. Однак, українська земля – найважливіший природний ресурс нашої держави, вона складає основу життєдіяльності її населення. Весь земельний фонд України складає 60,4 млн. га. Частина земельних ресурсів у складі продуктивних сил держави становить понад 40%. На використанні землі як безпосереднього фактора виробництва формується біля 95 % обсягу продовольчого фонду та 2/3 фонду товарів споживання. В ресурсній забезпеченості соціально-економічного розвитку України земля складає 40-44%. Якби аграрний потенціал України використовувався повністю, то додатково до повного забезпечення потреб власного населення на світовий ринок було б експортовано продукції на 20-40 млрд. дол. щорічно, що дозволило б задовольнити потреби держави в усіх видах енергетичних ресурсів.

За площею сільськогосподарських угідь на 1 жителя Україна (0,85 га в 2001 р.) поступається тільки Канаді, США і Росії. Існують оцінки, що сукупна грошова вартість одних лише українських чорноземів складає 340 млрд. доларів США.

В Україні зосереджено 25% світових запасів чорнозему, а в таких областях, як Черкаська і Кіровоградська, першосортний чорнозем складає від 60 до 70% земельних угідь. За експертними оцінками, при раціональній структурі землекористування і відповідному науковому та ресурсному забезпеченні, наша держава здатна виробляти продуктів харчування на 145-150 млн. чоловік.

Ще в кінці 80-х та на початку 90-х років Україна посідала чільне місце серед країн світу за обсягами виробництва сільськогосподарської продукції (в 1990 році частка України в обсягах виробництва зерна складала майже 20%), в т.ч. у вирощуванні пшениці — сьоме місце – 19 млн. т (після Китаю – 101, США – 67, Індії – 55, Росії – 46 Франції – 33 і Канади – 30 млн.т); п'яте місце по вирощуванню жита та ячменю; шосте — по вівсу; четверте – по картоплі та друге – по виробництву цукрових буряків (після Франції) [3, 37-38].

Однак могутній й унікальний аграрний потенціал, на жаль, використовується не більш як на третину. Водночас внутрішній ринок, і навіть ринок продовольчих товарів, надмірно залежить від імпорту товарів народного споживання. І все ж, якщо прогнозувати перспективи, то наша держава має надзвичайно сприятливі для розвитку потенційні природні умови, людські ресурси та географічне розташування, якими, поки що, не користується.

На сьогодні в Україні існує повна є невідповідність наявного індустріально-промислового, аграрно-продуктивного потенціалу та кваліфікаційно-освітнього рівня трудових ресурсів, а також ролі держави на міжнародній арені викликам і загрозам планетарної (цивілізаційної) кризи.

Суттєвою промисловою опорою держави залишається отримана в спадок матеріально-технічна база, на якій працюють експортно-орієнтовані галузі з низьким рівнем доданої вартості – металургія, хімія і нафтохімія, енергетика тощо. Понад 60%

ВВП спрямовано на експорт, що спирається, в свою чергу, на експлуатацію не відтворюваних природних ресурсів та імпорт енергоносіїв.

Упродовж значного періоду існування радянського Союзу Україна була сировинною базою всієї держави. Можна стверджувати, що радянська індустріалізація вирішальним чином забезпечувалася за рахунок нещадної експлуатації українських природних ресурсів.

З розрахунку на душу населення на момент розпаду СРСР Україна видобувала: вугілля товарного – 3,7т (США – 3,4; ФРН – 3,3), залізної руди - 2,3т (США – 0,15; ФРН – 0,004), виробляла сталі - 1,1т (США – 0,3; ФРН – 0,6).

І на сьогоднішній час в Україні зберігається потужна мінерально-сировинна база. Виявлено близько 20 тисяч родовищ та проявів корисних копалин, з яких 7 829 (97 видів мінеральної сировини) мають промислове значення і враховуються Державним балансом запасів корисних копалин. У вартісному вигляді їх може бути оцінено в 7,5 трлн. дол. США.

За деякими видами корисних копалин надра України містять поклади світового значення перше місце в світі за запасами марганцевої руди і облицювального каміння (43% і 45% світових покладів), друге місце за запасами залізної руди (18% світових), третє місце за запасами каоліну (18%), дев'яте місце за запасами вугілля (1%), урану та ін.

Україна має унікальні природні запаси сировини для кремнійорганічного виробництва, в освоєнні якої зацікавлений цілий ряд країн. Обороти ринку продукції на базі кремнію у світі вдвічі перевищує оборот світової сталеливарної галузі й ушестеро – оборот автомобільного бізнесу. За часів СРСР в Україні випускалося 85–90% продукції цієї галузі.

Зокрема, лише ресурси метану вугільних родовищ досягають 20 трлн. м³. Україна має потенційну можливість, після проведення необхідних робіт з вивчення і оцінки ресурсної бази, уже до 2010 року довести видобуток шахтного метану до 8 млрд. м³, скоротити імпорт природного газу на 30%, одночасно покращатися умови безпеки вуглевидобутку. Унікальні поклади уранових руд у поєднанні з достатніми запасами цирконію здатні повністю забезпечити енергетичні потреби держави на довгострокову перспективу.

Станом на 2008 рік вугільна промисловість України характеризується такими даними: шахтний фонд на травень 2008 р. складав 160 шахт, з них 140 – державні, в той час як у 1991 р. нараховувалося 276 шахт.; виробнича потужність українських шахт у 2007 р. – 95 млн.т. вугілля на рік.(у 1991 р. – 193 млн.т.); людський потенціал вугільної галузі(за 1992-2008 рр. чисельність працівників у галузі зменшилася на 640 тис. чол (74% загальної кількості) і в кінці 2008 р. складає близько 224 тис. чол.; фактори небезпеки українських вугільних шахт: 90% шахт небезпечні за метаном, 60% – за вибухами вугільного пилу; 45% – за раптовими викидами; 22% – за самозайманням вугілля. У 2002 р. коефіцієнт травмування складав на 1 млн.т 26,7 осіб, коефіцієнт смертельного травматизму – 3,3 осіб. Кількість професійних захворювань – 56 тис. осіб. Крім того, для шахтного фонду характерне застаріле обладнання (99 шахт Донбасу були введені в експлуатацію у довоєнні часи, 80 % шахт працюють без реконструкції більш як 20 років) [7].

Враховуючи наявність покладів корисних копалин і земельних ресурсів, якими можна прогодувати втричі більше людей, ніж населення України, наша держава мала б відноситися до числа найбагатших країн світу.

Науково-освітній потенціал населення у поєднанні з розвинутою мережею фундаментальних наукових установ і вищих освітніх закладів здатен забезпечити нашій державі роль генератора найновіших технологій, постачання на світовий ринок високотехнологічної сучасної продукції.

Натомість Україна знаходиться на ганебному місці (перед Молдовою та Албанією у всій Європі) за купівельною спроможністю населення, зовнішньоекономічні відносини тримаються на експорті напівсировиною продукції чорної металургії, мінеральних добрив та трудових ресурсів для некваліфікованих видів праці. Україна зайняла в рейтингу 39 місце. Купівельна спроможність населення складає 1487 євро на людину. На останньому, сороковому місці опинилася Молдова, де рівень купівельної спроможності складає всього 685 євро.

Слідом за Швейцарією і Ліхтенштейном, населеними найбагатшими людьми, йде Люксембург (27,395 євро), Норвегія (24,993 євро), Ірландія (22,207 євро), Данія (21,521 євро) Ісландія (20,511 євро), Великобританія (19,863 євро), Австрія (18,960 євро), Франція (18,873 євро) і замикає першу десятку Німеччина (18,055 євро). Білорусь зайняла 37 місце з рівнем 1,764 євро на людину[8].

Передостаннє місце України у щорічному рейтингу конкурентоспроможності країн світу як у 2008, так і у 2009 році є прикритим свідченням того, що руйнівний вплив світової економічної кризи на вітчизняну економіку у нас в рази посилений невмінням чинної державної влади проводити ефективний менеджмент в економіці та політиці, протистояти викликам сьогодення та знаходити дієздатні реформаторські рішення для країни.

Як відомо, у поточному році Україна, як і минулого року, посіла передостаннє місце в щорічному рейтингу конкурентоспроможності країн світу, випередивши за ним лише Венесуелу. Якщо минулого року Україна була у цьому авторитетному рейтингу 54-ю з 55 країн, то 2009-го – вона 56-та з 57. Так, у 2007 році ми були 43-ми, 2008-му – 50-ми, у 2009-му ми 55-ті. Отже, щороку нас в економічному розвитку випереджає близько 5-ти країн [6].

Заможно, облаштовано й комфортно живуть не ті країни, які мають значні природні багатства а ті, котрим вдається найбільш ефективно втягнути ці багатство у виробничий оборот і водночас використовувати в загальнонаціональних інтересах.

Виправлення становища потребує кардинальної зміни спрямованості всієї соціально-економічної політики держави і довгочасних наполегливих зусиль всього суспільства. Необхідно і важливо задіяти саме адекватні заходи, а не повторювати помилки минулого.

Географічне положення держави в центрі Європи мало б забезпечити Україні провідне місце найбільшого на євразійському континенті транспортно-логістичного вузла. Для нашої держави стратегічно важливе значення має трансрегіональне співробітництво, яке могло б бути імпульсом економічного розвитку і яке ми практично не використовуємо.

Україна як держава, розташована на цивілізаційному розламі між європейською цивілізацією і євразійською, має використовувати переваги як західної, так і східної цивілізацій. Займаючи унікальне географічне “транспортно-коридорне” положення, будучи самодостатньою і захищеною, Україна територіально розміщена так, що в змозі і повинна забезпечити найкомфортніші умови використання транспортних коридорів, але в кожному разі маємо дбати про дотримання національних інтересів.

Українська держава має пройти серйозний іспит – випробування глобалізацією,

тобто невідкладно модифікувати свої недосконалі структури та їх функції, пристосуватися до нових реалій, відійти від ряду консервативних уявлень про державу в її класичній, автаркічній версії XIX століття. У новому глобалізаційному дискурсі має прозвучати українська тема. Адже при сучасному хворобливому стані економіки України для її території у будь-якому випадку зберігається загроза “географічно-стратегічної буферності”.

Різниця в культурних та мовних традиціях, характерні відмінності в зовнішньополітичних пріоритетах і різне відношення до необхідності торжества демократичних цінностей, які реально існують між мешканцями Сходу і Півдня, Заходу, Центру і Півночі, має бути подолана в процесі здійснення спільних інтеграційних проектів розвитку.

Несистемність української державної політики й діяльності у сфері регіонального розвитку є однією з важливих причин стримування соціально-економічного розвитку держави, ускладнення умов для зміцнення позицій України в міжнародному економічному співробітництві, повільного здійснення ринкових перетворень на місцях, виникнення й загострення багатьох соціальних, економічних, екологічних та інших проблем.

Наші співвітчизники мають право і вимагають його реалізації – жити спокійно й у достатку, незалежно від того, де розташовано їхній будинок – у столиці або в провінційному селищі.

Між тим, рівень забезпечення громадян державними, передбаченими Конституцією України гарантіями свобод і соціальних благ між містами і селами, між центром і периферією, різночасно відрізняється.

За роки незалежності ці відмінності поглибилися до прірви між багатими і бідними, і з кожним роком розрив збільшується. Киянин і житель поліського чи запорізького села живуть нібито в різних країнах, а то й світах.

Фахівці застерігають: відхилення у рівнях розвитку окремих регіонів понад 50 відсотків від середньо-державних показників загрожує для них безповоротними процесами занепаду і, як наслідок, політичною та соціальною дестабілізацією держави в цілому.

В Україні як ніколи загострилася проблема соціально-економічної нерівності регіонів та областей, і держава не здійснила дієвих заходів для її вирішення. Втрачено навіть ті зрушення у самодіяльній активності регіонів, які почали проявлятися на початку 90-х років.

Пролонгація такого стану речей у майбутньому може призвести до того, що наймеш розвинуті регіони в межах держави виявляться приречені на стабільну депресію і подальший занепад, а це, в свою чергу, неминуче блокуватиме розвиток країни в цілому.

І справа передусім не в загальній обмеженості ресурсів - це свідчить про суттєві вади в системі взаємовідносин центральної і регіональної влад.

Все це супроводжується катастрофічно високою енергоємністю виробництва, слабкістю енергетичної і економічної безпеки всієї держави. Природні ресурси виснажуються і не відтворюються, сільськогосподарські землі втрачають родючість, природне середовище продовжує погіршуватись.

Україна за своїми соціально-економічними показниками “просіла” на далеко не чільне місце серед країн “третього світу”. Ми поступово “проїдаємо” успадкований виробничий потенціал та природні ресурси, не створюючи нічого нового. За всіма

параметрами суспільного розвитку наша держава крок за кроком втрачає те, не надто високе місце серед інших народів, яке вона займала в радянські часи.

За винятком продовольства, споживчий ринок насичений імпортованими товарами далеко не вищої якості, натомість надмірно велика маса всередині країни населення зайнята в сфері торгівлі та різноманітних непродуктивних послуг.

Більше всього наш стан нагадує, коли вже шукати аналогії в історії, період занепаду феодального ладу. Користуючись слабкістю центральної влади, дрібні і великі можновладці витискують максимально можливий дохід з помість, графств і князівств, нагромаджуючи початковий капітал, оскільки передчувають недалекий крах феодального здириства і перехід на рейки жорстокої капіталістичної конкуренції – не тої, що описують О. Тоффлер, К. Гелбрейт та інші ідеологи постіндустріального суспільства, а тої, що описував К. Маркс [2, 271].

Ми вважаємо, що необхідність кардинальної реформи адміністративно-територіального устрою України витікає з невідповідності діючої структури організації державної влади на її території загальній спрямованості функціонування економіки на ринкові засади, демократичному принципу народовладдя та стратегічній орієнтації України на загальноєвропейську інтеграцію.

Нині чинний районно-обласний поділ не відповідає ринково-демократичним вимогам, не потребує особливої аргументації, і в українському суспільстві вже давно висувалися пропозиції щодо його реорганізації. Тому давно назрілим є укрупнення територіальної одиниці до рівня певної самодостатності.

Ми рішуче виступаємо проти федералізації України, проти сепаратистських настроїв окремих регіональних лідерів і еліт; ми водночас підтримуємо виділення і об'єднання територій на основі інтеграції їх господарських комплексів, відносин спеціалізації і кооперування виробництва, що склалися. Це передбачає надання місцевій владі права на виявлення незалежної від центру ініціативи у вирішенні економічних питань і розвитку господарських зв'язків, що прискорить соціально-економічне вирівнювання розвитку регіонів України.

На рівні такої одиниці, як край (а це дві-три з інтегровані сучасні області) можуть бути сконцентровані достатні ресурси, щоби нести реальну відповідальність за забезпечення базових соціальних гарантій громадян, підтримання громадського порядку, розвиток національно-етнічних особливостей місцевого населення. Повноваження крайової влади мають бути настільки широкими, що будь-які питання, які можуть виникнути у громадянина чи підприємства, зможуть вирішуватися без звернення до центральної влади.

Зрештою, розвиток ринкових відносин в економічній сфері і правової демократії в державно-політичній має призвести до того, що громадяни не матимуть потреби з найменшого приводу звертатися до центральних органів - але це відбудеться не так швидко. А на сьогодні ні районна, ні обласна влади не мають можливості реалізувати самостійні рішення з життєво важливих питань – матеріальні і фінансові ресурси зосереджені в загальнодержавних руках.

Оптимізація територіального поділу України, окрім зазначеного вище, об'єктивно призведе до відчутного скорочення (щонайменше, 5-6 разів) чиновницького апарату, різного роду контролюючих і силових структур, які найбільше зловживають своїм статус-кво.

Виникнуть реальні передумови, щоб були зруйновані налагоджені впродовж останнього десятиріччя кримінально-тіньові схеми, моделі й угруповання, які

налагодили стосунки з обласним керівництвом, яке автоматично буде скорочене чи втратить свої владні можливості. Відбудеться об'єктивний перерозподіл впливу регіональних еліт.

Зміцнення місцевого самоврядування підвищить громадянську активність і суспільну відповідальність населення, сприятиме залученню значної його частини до демократичних процесів, до діяльності різних громадських, неурядових організацій. Вважаємо надзвичайно важливим широке використання органами місцевого самоврядування різних форм “прямої демократії” – референдумів, опитувань громадян, зборів виборців, що дозволить їм якнайповніше й оперативно враховувати думку населення під час прийняття важливих політичних рішень.

Бідність працюючої родини, працюючого населення – неприхований злочин чинної влади. Економічні реформи у своїй переважній більшості залишилися незавершеними, бо не були належним чином підготовлені.

Реальна діяльність акціонованих українських підприємств не має нічого спільного ні з ідеалами соціалізму (чого не було і в часи розквіту СРСР), ні з фактично діючими засадами директивно-планової економіки. Чимало з них працює через офшорні компанії і закордонні торговельні фірми, що купують продукцію за заниженими цінами, а продають за високими. Прибуток, зрозуміло, осідає за кордоном.

Прорахунки і прямі зловживання в процесі приватизації державної власності, непродумана політика в сфері оподаткування, недостатній контроль за рухом капіталів, загальна слабкість державного нагляду за економікою мають наслідком неприпустимо високу концентрацію національного багатства у власності обмеженого кола осіб, надмірно високу диференціацію доходів, на тлі непомірної розкоші так званої “еліти” – бідність і злидні великої кількості населення.

Складова заробітної плати у ВВП України є надзвичайно, в той час як у наших найближчих сусідів – Білорусії, Росії, Румунії (не кажучи вже про країни далекого зарубіжжя) частка заробітної плати у ВВП утримується на значно вищому рівні. За підрахунками фахівців, на одиницю заробітної плати український робітник приносить роботодавцеві втричі більший прибуток, ніж у розвинених країнах. Тобто, ступінь експлуатації українських працівників є одним із найвищих у світі.

На тлі загальної бідності виділяється неприхована розкіш незначної частки громадян. Надмірна диференціація доходів між різними верствами населення негативно позначаються на ефективності економічного розвитку. Вона не просто підриває відчуття справедливості в суспільстві, але веде до великого перекосу внутрішнього попиту у бік предметів розкоші, у результаті чого внутрішній споживчий попит не стає стимулом для розвитку виробництва.

Не можна й надалі миритися з тим, що Україна – одна з найперспективніших країн світу – має величезний розрив між своїм надзвичайним потенціалом та досягнутим рівнем життя населення і обсягами економічного обороту.

Висновки. Для розуміння того, що може статися з Україною у XXI ст., і перед лицем яких геополітичних викликів їй доведеться стояти не в далекому майбутньому, а вже зараз, дуже важливо осмислити нинішню ситуацію, зрозуміти приховані причини несприйняття України як можливого повноцінного члена європейської спільності. Сьогодні світ поділений не ідеологіями, а технологіями, якістю життя. Саме тут, на незримих економічних фронтах епохи глобалізації точиться безпощадна світова боротьба за добробут країн, ресурси, фінанси і впливи. Сферою жорсткої конкуренції стали фондові ринки, параметри експорту, доступ до енергоносіїв, транспортні

коридори, новітні інформаційні технології і комунікації, університети та політехнічні наукові заклади - бо передовою вважається і стає не та країна, яка виплавляє багато чорних металів, прокату, сталі, чи екстенсивно експортує сировину та напівфабрикати (а саме цим сьогодні характерна Україна на міжнародних ринках), а та, яка по наростаючій вкладає капітали в освіту, науку, науково-дослідницьку та інноваційну сфери.

Глобалізація - далеко не однозначно позитивний для всіх народів процес. Як правило, від глобалізації виграють сильні і програють слабші. За останні півстоліття розрив між країнами "золотого мільярду" і рештою світу збільшився вдвічі. Сильні країни не зацікавлені в конкуренції, вони встановлюють такі "правила гри" в міжнародному співробітництві, які відповідають виключно їх інтересам. Бездумне втягування в процес глобалізації може привести до втрати національної самоідентифікації української нації як такої, забуття культурних традицій, переміщенню науково-інтелектуальної частини населення України за межі її території, поглинанню українських підприємств і всього бізнесу транснаціональними корпораціями.

Україна не може бути придатком ні Заходу, ні Сходу, ні Півночі, ні Півдня. У нас має бути свій шлях розвитку, який гарантуватиме й стверджуватиме у світовому співтоваристві імідж України, як демократичної, високорозвинутої держави, яка націлена і здатна всюди відстоювати національні інтереси. Україні необхідно і вигідно розвивати добросусідські відносини з Росією та іншими країнами-сусідами.

Важливо вивчати позитивні й можливі негативні наслідки входження України в Єдиний Економічний Простір (ЄЕП). У сьогоднішньому варіанті дана угода спрямована на взяття під контроль економічної системи України і не відповідає її національним інтересам. Росія реалізує концепцію відносин з країнами СНД, в якій основним принципом відносин з усіма ними є передусім власні інтереси Росії. Даному принципу підпорядковано все інше, передусім міждержавні економічні відносини.

На часі формування Східноєвропейського простору. Саме в цьому контексті Україна має виступити ініціатором формування: а) спільної енергетичної політики; б) спільного продовольчого пулу; в) спільної транспортної політики і на цій основі більш раціонального використання світових транспортних коридорів.

Отже, геополітичну перспективу нашої країни слід вбачати в утвердженні статусу України як об'єднуючої ланки між Заходом і Сходом.

Використані джерела:

1. Економічна енциклопедія: у трьох томах / [відпр. ред. В.Мочерний та ін.]. – К. : Видавничий центр "Академія", 2001. – Т. 2. – 848 с.
2. Карл Маркс и современная философия : Сб. материалов научной конференции к 180-летию со дня рождения К.Маркса / РАН; Институт философии / Н. И. Лапин (отв. ред.). – М., 1999. – 380 с.
3. Ковальчук Т. Т. Економічна безпека і політика: із досвіду професійного аналітика. – К. : Тов-во "Знання", КОО, 2004. – 638 с.
4. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / авт. упоряд. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське видавництво, 2009. – 632 с.
5. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / [Варналій З. С., Гончарук А. Я., Жаліло Я. А., Жук В. І., Ковальчук Т. Т.] ; під ред. З. С. Варналія. — К. : НІСД, 2006. – 576 с.
6. Economist Intelligence Unit, www.eiu.com
7. www.db.niss.gov.ua
8. www.ovu.com.ua

Ковальчук Т. Т., Петришина Н. В. Определяющие принципы политики общественного развития национальной экономики

В статье проанализированы особенности политики общественного развития Украины. Актуальностями, то есть наиболее важными основаниями политики общественного развития, определены национальная идея и национальные интересы. Автором доведено, что главной экономической опорой украинского государства есть природные богатства и географическое положение. Исследовано, что в Украине существует несоответствие индустриально-промышленного аграрно-продуктивного и квалификационно-образовательного уровней трудовых ресурсов.

Ключевые слова: экономическая политика, государственная политика, развитие национального хозяйства, актуальности, национальная идея, национальные интересы, природные богатства, покупательная способность населения.

Kovalchuk T. T., Petrishina N. V. The determinative bases of the policy of the social development of the national economy

In the article analysis of the peculiarities of the social development policy in Ukraine has been given. National ideas and national interest are distinguished as the actualities i.e. the most important bases of the policy of the social developmen. The author has proved that natural resources and geographic position are the main economic support of Ukrainian state. It is also investigated that in Ukraine a discrepancy between industrial, agrarian-productive and qualification-educational levels of labour resources exists.

Key words: economic policy, development of national economy, actualities, national idea, national interests, nature richens, buying ability of the people, poorness of a working family, policy of the public development.

Насікан Н. І.

Київський національний лінгвістичний університет

Біла І. С.

Національний університет імені М. П. Драгоманова

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В даній статті розглядаються проблеми підвищення ефективності системи регулювання підприємницької діяльності в перехідній економіці України. Світовий досвід свідчить, що держава в умовах кризи не є стороннім спостерігачем, а відіграє активну роль в сфері підтримки підприємництва. У зв'язку з цим, дослідження основних напрямів підвищення ефективності державного регулювання підприємництва в сучасних кризових умовах набуває особливої актуальності.

Ключові слова: державне регулювання підприємництва, економічна криза, ефективність системи державного регулювання підприємництва.

Вступ. Дослідження процесу формування та розвитку системи державного регулювання підприємництва в перехідній економіці України свідчить про її низьку ефективність та слабку дієздатність на сучасному етапі. Останнє підтверджується, по-перше, нерозвиненістю та регресивними тенденціями у розвитку середнього класу через декларативний і суперечливий характер процесу підтримки малого та середнього підприємництва в країні; по-друге, низьким рівнем конкурентоспроможності великого підприємництва, обумовленим недостатнім розвитком корпоративного сектору; по-